

Tektonidis Constantinos

ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΕΜΜ. ΠΡΕΑΡΗ

ή
γλώσσα
μου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

Τοκμακίτζι's Constantines

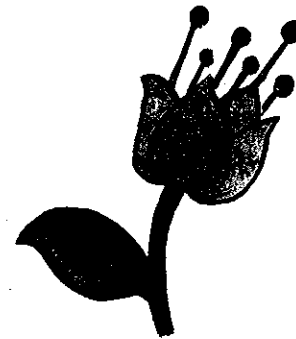
ἡ
γλώσσα
μου

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ δι-
δακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυ-
κείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως
Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΜΜ. ΠΡΕΑΡΗ

ἡ
γλώσσα
μου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

Τὰ μέρη τοῦ λόγου

Στή γλώσσα μας, ὅταν μιλοῦμε καί γράφουμε, μεταχειριζόμαστε λέξεις πού μπορούμε νά τίς χωρίσουμε σέ **δέκα εἶδη** ἀνάλογα μέ τή σημασία τους. Στή Γραμματική τά δέκα αὐτά εἶδη τῶν λέξεων λέγονται **Μέρη τοῦ λόγου**.

Στά δέκα ντουλαπάκια τῆς παρακάτω εἰκόνας εἶναι τοποθετημένα τά δέκα μέρη τοῦ λόγου καθένα μέ τό δικό του ὄνομα. Διαβάστε τα.

1	2	3	4	5
Ἄρθρο	Οὐσιαστικό	Επίθετο	Ἀντωνυμία	Ρήμα
6	7	8	9	10
Μετοχή	Επιφώνημα	Πρόθεση	Επιφώνημα	Σύνδεσμος

Άγαπητά παιδιά

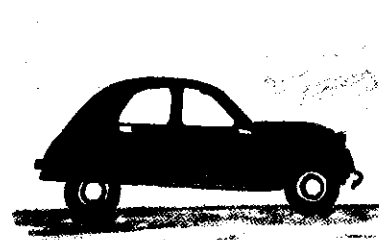
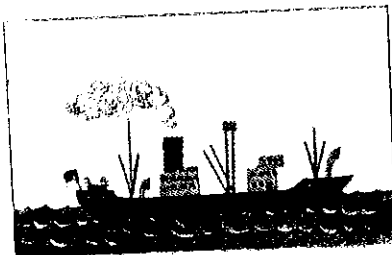
Στά μαθήματά σας θά σᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά ἀνοίξετε ἕνα ἕνα τά ντουλαπάκια, γιά νά γνωρίσετε τὸ εἶδος ἀπὸ τῆς λέξεις πού περιέχει τὸ καθένα. Ἐτσι παίρνοντας λέξεις ἀπὸ τὰ δέκα ντουλαπάκια καὶ βάζοντάς τες στὴ σωστὴ τους θέση, θά φτιάχνετε τὸ λόγο, προφορικό ἢ γραπτό.

Τὰ 10 μέρη τοῦ λόγου

1. Ἄρθρο	6. Μετοχή
2. Οὐσιαστικό	7. Ἐπίρρημα
3. Ἐπίθετο	8. Πρόθεση
4. Ἀντωνυμία	9. Σύνδεσμος
5. Ρῆμα	10. Ἐπιφώνημα

Ἡ πρόταση

Στὴν ἐποχὴ μας διαθέτουμε πολλά μέσα συγκοινωνίας. Μερικά ἀπὸ αὐτά εἶναι τὰ πλοῖα, τὰ ἀεροπλάνα καὶ τὰ αὐτοκίνητα. Μὲ τὰ μέσα αὐτά ἡ μετακίνησή μας γίνεται γρηγορότερα. Γι' αὐτὸ μᾶς μένει χρόνος καὶ κάνουμε περισσότερες δουλειές. Αὐτὸ, βέβαια, εἶναι σωστό. Δέν πρέπει ὅμως νά ξεχνοῦμε, ὅτι πρέπει νά χρησιμοποιοῦμε καὶ τὰ πόδια μας. Τὸ περπάτημα, λένε, εἶναι ἡ καλύτερη γυμναστική.

Τὸ κείμενο αὐτὸ γίνεται μὲ σύντομα κομμάτια τοῦ λόγου. Κάθε κομμάτι ἀποτελεῖται ἀπὸ λέξεις. Οἱ λέξεις εἶναι βαλμένες στὴ σειρά καὶ δίνουν ἕνα ἀπλό νόημα.

- Στὴν ἐποχὴ μας διαθέτουμε πολλά μέσα συγκοινωνίας.
- Αὐτὸ, βέβαια, εἶναι σωστό.
- Τὸ περπάτημα, λένε, εἶναι ἡ καλύτερη γυμναστική.

Τὰ κομμάτια αὐτά τοῦ λόγου λέγονται **προτάσεις**.

Πρόταση εἶναι ἕνα σύντομο κομμάτι τοῦ λόγου μὲ ἀπλό νόημα.

Άσκησης

1. Κάμε από τρεις προτάσεις με καθένα από τὰ παρακάτω θέματα.

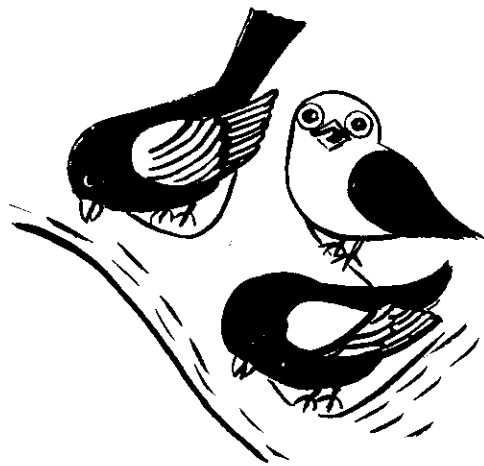
Θέμα α'. *Ἡ τάξη μας (π.χ. Ἡ τάξη μας εἶναι καθαρή.)*

Θέμα β'. *Τὰ γενέθλιά μου (π.χ. Κάθε χρόνο γιορτάζω τὰ γενέθλιά μου.)*

Θέμα γ'. *Ἡ Κυριακή (π.χ. Κάθε Κυριακή πηγαίνω στήν ἐκκλησία).*

2. Νά χρησιμοποιήσεις τίς παρακάτω λέξεις καί νά κάμεις προτάσεις.

σηκώνομαι, παίζω, γράφω, διαβάζω, σπίτι, δρόμος, ἐκκλησία, σχολεῖο, μικρός, μέγας, γλυκιά, ζυνό, κάτω, πάνω, μέσα, ἔξω.

Οἱ λέξεις

Ἡ πρόταση αὐτή ἔχει μία λέξη.

Ἡ πρόταση αὐτή ἔχει δύο λέξεις.

Ἡ πρόταση αὐτή ἔχει τρεῖς λέξεις.

Ἡ πρόταση αὐτή ἔχει τέσσερις λέξεις.

Λέξεις εἶναι τὰ μικρότερα μέρη ἀπό τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ πρόταση.

- Τίς λέξεις τίς γράφουμε χωριστά τή μία από τήν ἄλλη.

Άσκήσεις

1. Πόσες λέξεις ἔχουν οἱ προτάσεις στό παρακάτω κείμενο;

Ἄρχισα νά γράφω ἡμερολόγιο ἀπό τήν πρώτη κιόλας ἡμέρα τοῦ σχολείου. Γράφω, ὅπως σκέφτομαι. Προσέχω τήν ὀρθογραφία. Κάνω μικρές προτάσεις, γιά νά ἀποφεύγω τά λάθη. Προσπαθῶ πάντα νά θυμοῦμαι τούς κανόνες τῆς γραμματικῆς. Τώρα βλέπω ὅτι τά πάω μιά χαρά.

Φθόγγοι — Γράμματα

1. Οἱ φθόγγοι

«Χριστέ μου, Σ' εὐχαριστῶ πού μέ φύλαξες ὅλη τή νύχτα, νά μὴν πάθω κανένα κακό. Φύλαξέ με καί τήν ἡμέρα, νά ἔχω ὑγεία. Χάρισε στούς γονεῖς μου ὑγεία καί φώτισέ μας νά κάνουμε πάντοτε τό θέλημά Σου».

• Χάρισε στούς γονεῖς μου ὑγεία.
• Φώτισέ μας νά κάνουμε πάντοτε τό θέλημά Σου.

εἶναι δύο προτάσεις

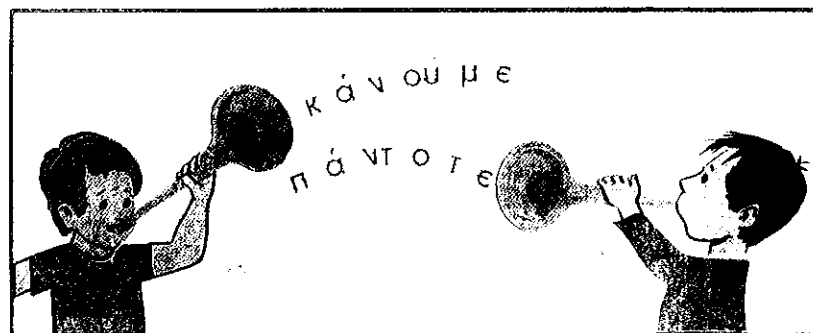
Ὁ λόγος, ὅπως μάθαμε, γίνεται ἀπό προτάσεις

Οἱ προτάσεις γίνονται ἀπό λέξεις

χάρισε
κάνουμε
πάντοτε

εἶναι
λέξεις

Οἱ λέξεις γίνονται ἀπό φωνές

Γιά τή λέξη *κάνουμε* βγάζουμε ἕξι φωνές: κ, α, ν, ου, μ, ε

Γιά τή λέξη *πάντοτε* βγάζουμε ἕξι φωνές: π, α, ντ, ο, τ, ε

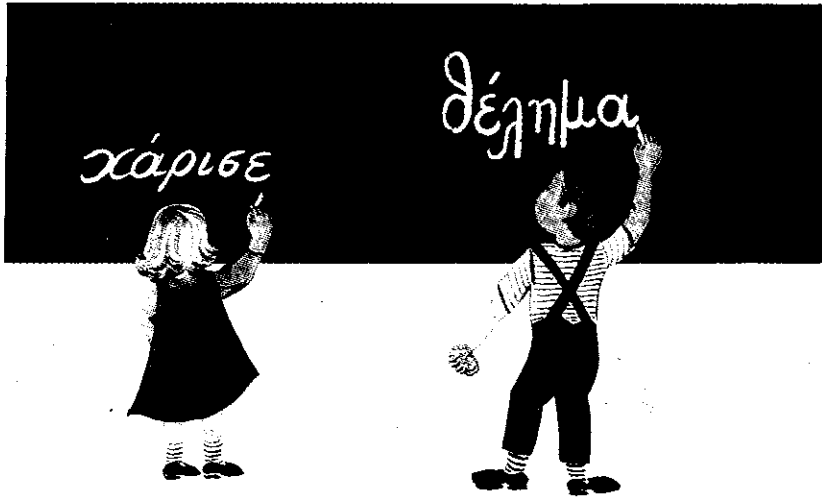
Τίς φωνές ἀπό τίς ὁποῖες γίνονται οἱ λέξεις τίς λέμε **φθόγγους**

Ἡ γλώσσα μας ἔχει 25 φθόγγους

α, ε, ι, ο, ου, β, γ,
δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν,
π, ρ, σ, τ, φ, χ,
μπ, ντ, γκ, τσ, τζ

2. Τά γράμματα

Τούς φθόγγους τούς παριστάνουμε μέ γραπτά σημάδια πού τά λέμε **γράμματα**.

- Τούς φθόγγους πού προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη **χάρισε**, τούς παριστάνουμε μέ τά γράμματα **χ, α, ρ, ι, σ, ε**.
- Τά γράμματα τής ελληνικῆς γλώσσας εἶναι 24 καί ὄλα μαζί τά ὀνομάζουμε **Ἑλληνικό Ἀλφάβητο**.

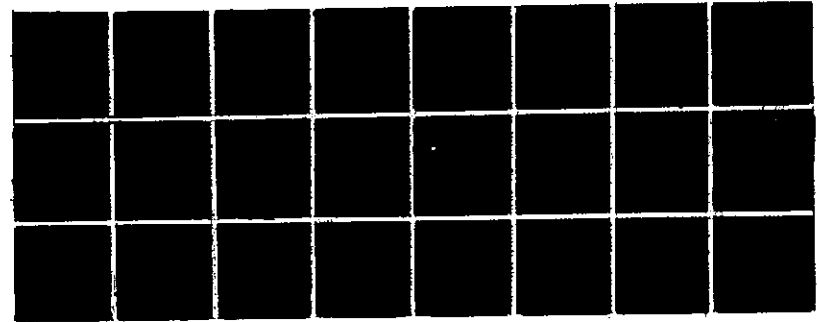
Ἀσκήσεις

1. Πόσα γράμματα ἔχουν οἱ λέξεις σ' αὐτές τίς πινακίδες;

Παντοπωλεῖο	Κουρεῖο	Ταχυδρομεῖο
Τράπεζα	Ὀδός Ἀθηνῶς	Νοσοκομεῖο
Δημόσιος κήπος	Σχολεῖο	Δίκτυο Δ.Ε.Η.

Τό Ἀλφάβητο

Στό Ταχυδρομεῖο ὁ ὑπάλληλος βάζει τίς ἐπιστολές μέσα στίς θυρίδες, ἔχοντας στό νοῦ του τά γράμματα τοῦ ἀλφάβητου.

1. Γράμματα μικρά

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
ἄλφα	βῆτα	γάμα	δέλτα	ἔψιλον	ζῆτα	ῆτα	θῆτα
ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π
γιῶτα	κάπα	λάμδα	μί	νί	ξί	ὀμικρον	πί
ρ	ς	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
ρό	σίγμα	ταῦ	ὑψιλον	φί	χί	ψί	ὠμέγα

2. Γράμματα κεφαλαῖα

Α ἄλφα **Β** βῆτα **Γ** γάμα **Δ** δέλτα **Ε** ἔψιλον **Ζ** ζῆτα
Η ῆτα **Θ** θῆτα **Ι** γιῶτα **Κ** κάπα **Λ** λάμδα **Μ** μί
Ν νί **Ξ** ξί **Ο** ὀμικρον **Π** πί **Ρ** ρό **Σ** σίγμα **Τ** ταῦ
Υ ὑψιλον **Φ** φί **Χ** χί **Ψ** ψί **Ω** ὠμέγα

Ἡ Ἑλληνική γλώσσα ἔχει 24 γράμματα, πού ἔχουν ὀρισμένη σειρά, ὀρισμένο σχῆμα καί ὀρισμένη ὄνομασία. Ὅλα μαζί λέγονται **Ἑλληνικό Ἀλφάβητο**. Τά γράμματα εἶναι δύο εἰδῶν: μικρά καί κεφαλαῖα.

- **Μέ κεφαλαῖα γράφουμε τό πρῶτο γράμμα σέ κάθε πρόταση.**
- **Ὑστερα ἀπό τελεία ἀρχίζουμε πάντοτε μέ κεφαλαῖο.**
- **Κεφαλαῖο παίρνουν ὀρισμένες λέξεις ὅπου καί νά βρίσκονται μέσα στό γραπτό λόγο, ὅπως φαίνεται στίς παρακάτω προτάσεις:**

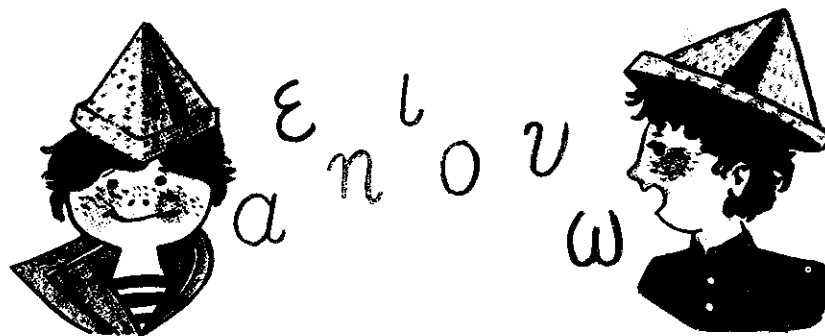
Τά Χριστούγεννα εἶναι ἡ μεγαλύτερη γιορτή τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Μαραθῶνας εἶναι ἓνας ἀπό τούς πιό γνωστούς ἱστορικούς τόπους τῆς πατρίδας μας. Ὁ Ἀλιάκμονας εἶναι μεγάλος ποταμός. Τό ψηλότερο βουνό τῆς πατρίδας μας εἶναι ὁ Ὀλυμπος. Πρῶτη μέρα τῆς ἐβδομάδας εἶναι ἡ Κυριακή. Ἡ Λάση εἶναι ἔξυπνο σκυλάκι. Τό Σεπτέμβριο τρυγοῦμε τά ἀμπέλια. Ἡ Πρέσπα εἶναι μεγάλη ἑλληνική λίμνη. Ὁ Θησεύς ἦταν μυθικός ἥρωας καί βασιλιάς τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀσκήσεις

Νά ἀντιγράψεις τό παρακάτω κείμενο καί νά βάλεις κεφαλαῖο ὅπου πρέπει.

Ὁ Σεπτέμβριος εἶναι στό τέλος του. Ὁ τρύγος ἔχει ἀρχίσει στά ἀμπέλια. Μιά μέρα ὁ κύριος ἀριστείδης ξεκίνησε πολύ πρωί νά πάει νά τρυγήσει τό ἀμπέλι του, πού ἔχει στό μαρκόπουλο τῆς ἀττικῆς. Μαζί μέ τή γυναίκα του πῆρε καί τήν κόρη του τήν ἀνθή καί τόν ἀνεψιό του τό δημήτρη. Χαρά πού τήν εἶχαν τά παιδιά!

Τά Φωνήεντα

1. Ἀπό τά 24 γράμματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας τά 7 τά λέμε φωνήεντα καί εἶναι τά ἀκόλουθα:

α ε η ι ο υ ω

Φωνήεντα λέγονται τά γράμματα τά ὅποια προφέρονται μέ φωνή πού ἀκούεται δυνατά καί μποροῦν νά σχηματίσουν μόνα τους συλλαβή.

παράδειγμα: ἄ - ἐ - ρας ἄ - ε - τός ὦ - ρα

Τά σύμφωνα

2. Ἀπό τά 24 γράμματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας τά 17 τά λέμε σύμφωνα καί εἶναι τά ἀκόλουθα:

β γ δ ζ θ κ λ μ ν ξ π ρ σ(ς) τ φ χ ψ

Σύμφωνα λέγονται τὰ γράμματα τὰ ὅποια προφέρονται με ἀδύνατη φωνή καί τὰ ὅποια δέν μποροῦν νά σχηματίσουν μόνα τους συλλαβή

παράδειγμα : (χ) (ρ) χέ-ρι (μ) (τ) μά-τι

Ασκήσεις

1. Μέ τὰ γράμματα τ, ρ, ε, η, μ, α ὅταν μποῦν σέ κανονική σειρά, γίνεται ἡ λέξη **μητέρα**. Ποιές λέξεις μπορεῖς νά κάνεις μέ τὰ σύνολα τῶν γραμμάτων πού ἀκολουθοῦν;

ρ, χ, ε, ι

ι, σ, π, ι, τ

α, ι, μ, τ,

δ, ο, π, ι

μ, λ, ο, υ, β, ι

ο, ι, α, θ, ρ, ν,

ξ, η, α, τ

ο, ι, β, λ, β,

α, ι, α, π, ν, κ, ς

π, ς, α, τ, ρ, ε, α

Τὰ φωνήεντα

Κι ἡ γάτα μας αὐτό τό ξέρει! *Εἶναι ἑπτὰ μά ἔχουν φωνάρες*
 Τί ξέρει; Ξέρει κάτι. *ε, η, α, ι, ο, υ, ω*

Πώς τὰ φωνήεντα εἶναι ἑπτὰ, *Πώ, πώ θόρυβο πού κάνουν,*
 ὄσοι κι οἱ νάνοι στή Χιονάτη. *πάω παιδιά νά κουφαθῶ.*

P. Καρθαίου.

οχι
 Φωνήεντα βραχύχρονα, μακρόχρονα καί δίχρονα

Εἴμαστε τὰ φωνήεντα, μέ ὄρεξη γλεντοῦμε
 χορεύουμε ἀγκαλιαστά προτοῦ νά χωριστοῦμε.

Ἐσό καλό μας ἔφιλο (ε)
 καί ὄμικρο (ο) κουλούρι
 νά πᾶτε στά βραχύχρονα
 καί θά σᾶς ἔρθει γούρι.

οχι

Κι ἐσό ὦμέγα (ω) ὄμορφο
 καί ἦτα (η) ἀγαπημένο
 νά πᾶτε στά μακρόχρονα
 εἰν' ἀποφασισμένο.

Ἄλφα (α) καί γιώτα (ι) κι
ὕφιλον (υ)
τά τρία τελευταῖα
στά δίχρονα πηγαίνετε
νά ζήσετε παρέα.

Διαίρεση τῶν φωνηέντων

Τά 7 φωνήεντα χωρίζονται:

1. Σέ δύο βραχύχρονα: ε καί ο
2. Σέ δύο μακρόχρονα: η καί ω
3. Σέ τρία δίχρονα: α, ι, υ

Τά φωνήεντα α, ι, υ λέγονται δίχρονα, γιατί ἄλλοτε
εἶναι βραχύχρονα καί ἄλλοτε μακρόχρονα.

OXI
Μακρόχρονα

Στά μακρόχρονα η - ω,
εἶναι τό βῆμα τους ἀργό.

OXI
Βραχύχρονα

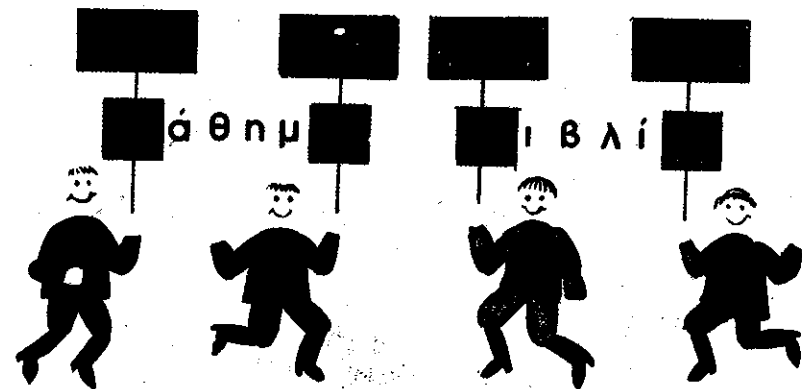
Στά βραχύχρονα ε - ο,
εἶναι τό βῆμα τους γοργό.

OXI
Δίχρονα

Δίχρονα εἶστε πονηρά,
ι καί υ καί α,
μιά τό βῆμα σας ἀργό,
μιά τό βῆμα σας γοργό.

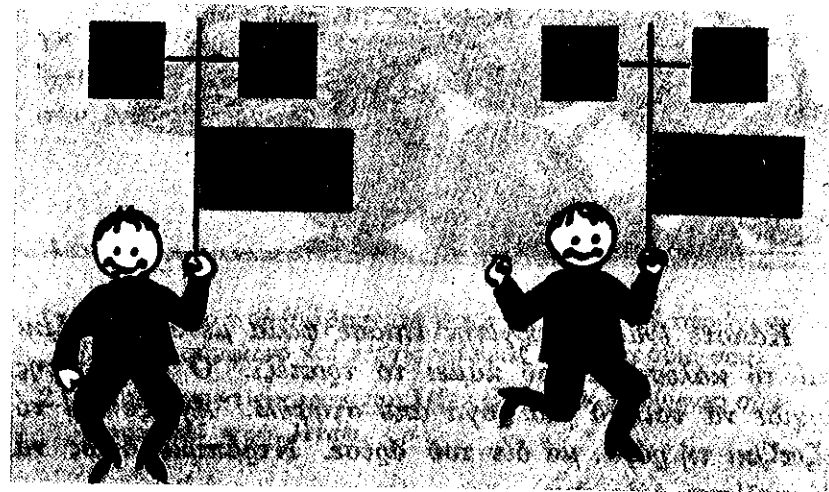
P. Καρθαίου

Ἄρχικά καί τελικά γράμματα

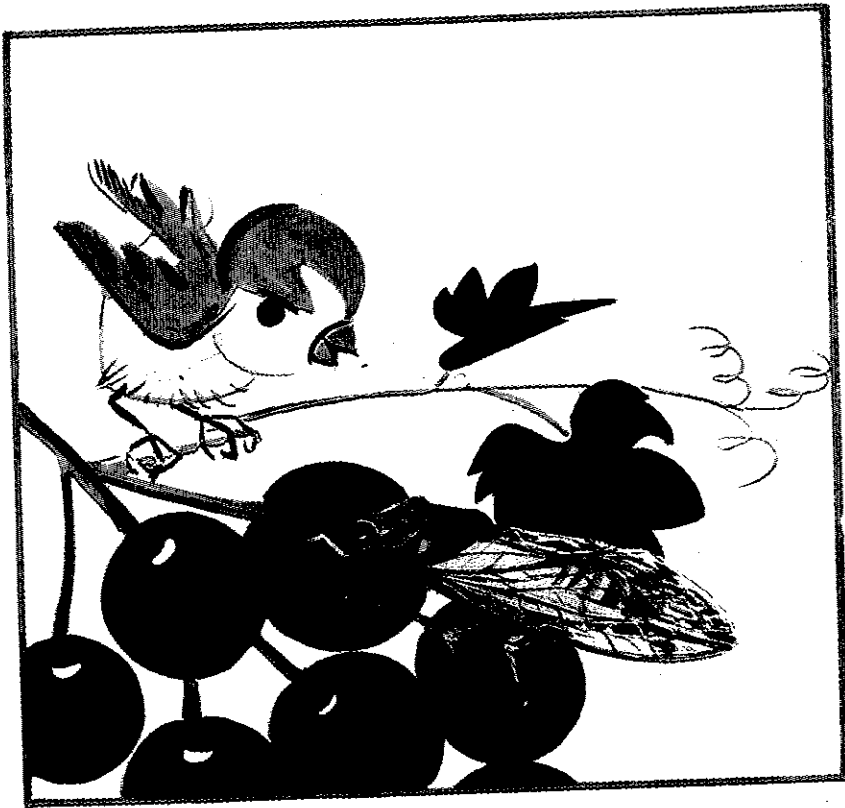
Τό πρῶτο γράμμα μιᾶς λέξης τό λέμε **ἀρχικό**
τό τελευταῖο τό λέμε **τελικό**.

Διπλά γράμματα

Τό ξ καί τό ψ τά ὀνομάζουμε διπλά γράμματα,
γιατί τό καθένα γίνεται ἀπό δύο φθόγγους.

Δίψηφα σύμφωνα

Κάποτε ένας σπουργίτης έπιασε φίλια με ένα τζιτζίκι και τό κάλεσε νά τοῦ κάμει τό τραπέζι. Ὁ σπουργίτης άρχισε νά τσιμπᾷ μιά ρόγα από σταφύλι. Ἄγγιξε και τό τζιτζίκι τή ρόγα, μά δέν τοῦ άρεσε. Ντραπήκε όμως νά τό πεῖ στό φίλο του.
— Μπορεῖς νά πάρεις κι άλλη ρόγα εἶπε ευγενικά ὁ σπουργίτης, πού νόμισε ντροπαλό τό φίλο του.

Χαμογέλασε τό τζιτζίκι.

— "Όλα τά πλάσματα τοῦ Θεοῦ δέν άγαποῦν τά ἴδια πράγματα, εἰήγησε. Ἐτσι εἶπε τό τζιτζίκι και άρχισε νά τραγουδᾷ τό καλοκαίρι. Καί τό καλοκαίρι έστειλε δυό χρυσές άχτίνες κι άγκάλιασε τόν άκούραστο τραγουδιστή.

Ὅπως βλέπουμε στό κείμενο :

τ	σ
τ	ζ
μ	π
ν	τ
γ	κ

Τά δύο γράμματα προφέρονται σάν ἕνας φθόγγος

τσ
τζ
μπ
ντ
γκ

Τά 5 ζευγάρια από σύμφωνα: τσ, τζ, μπ, ντ, γκ λέγονται **δίψηφα σύμφωνα**, γιατί τό καθένα έχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), αλλά προφέρεται σάν ένα σύμφωνο.

Ἄσκησης

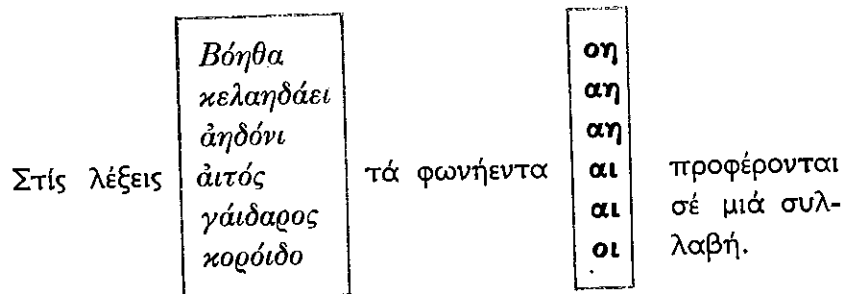
1. Στό κείμενο πού διάβασες νά βρεῖς τίς λέξεις πού περιέχουν δίψηφο σύμφωνο και νά τίς γράψεις στό τετράδιό σου.
2. Νά γράψεις τίς παρακάτω λέξεις βάζοντας τό δίψηφο σύμφωνο εκεί πού λείπει.

κα -- αρόλα, μπαρ -- ούνι, μελι -- άνα, -- άι, ᾶ -- ρας, -- ουλάπα,
βρο -- ή, ὀ -- ρέλα, κα -- άνα, κα -- ίκα, τσά -- α, ᾶ -- ίστρι.

Οι δίφθογγοι

Διάβασε τούς παρακάτω στίχους :

1. Βόηθα τήν Ἑλλάδα μας, τήν ἄμορφη πατρίδα,...
2. Γλυκοχαράζει κι ἄρχισε νά κελαηδαί τ' ἀηδόνι...
3. Ἐνας αἰτός περήφανος, ἕνας αἰτός λεβέντης...
4. Στό λιβάδι ξεχασμένος ἕνας γάιδαρος βοσκοῦσε...
5. Ἐπιάστηκες κοροῖδο, παμπόνηρη ἀλεπού μου...

Δύο φωνήεντα πού προφέρονται σέ μιὰ συλλαβή κάνουν ἕνα **δίφθογγο**. Οἱ δίφθογγοι αὐτοί λέγονται **κύριοι δίφθογγοι**.

Ἀσκήσεις

Νά ἀντιγράψεις τίς παρακάτω προτάσεις καί νά ὑπογραμμίσεις τούς δίφθογγους.

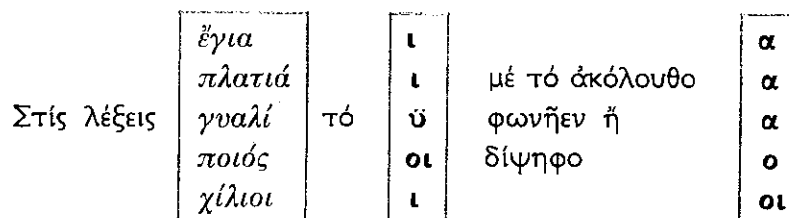
Σέ ὄλους μας ἀρέσει τό κελάηδημα τῶν πουλιῶν. Μιά φορά κάθε χρόνο, τήν Καθαρή Δευτέρα, τά παιδιά πετοῦν τούς αἰτούς. Βόηθα με νά σέ βοηθῶ ν' ἀνεβοῦμε τό βουνό. Ἦρθε καί τά 'καμε γυαλιά καρφιά. Ποιός ξέρει νά μᾶς πεῖ μιὰ παροιμία γιά τό ρόδι;

Καταχρηστικοί δίφθογγοι

Ἔγια μόλα, ἔγια λέσα
θάλασσα πλατιά,
κράτα μας στήν ἀγκαλιά σου
ὄλα τά παιδιά.

Στόν οὐρανό φεγγάρι
κι ἡ θάλασσα γυαλί
κι ἡ βάρκα μας μέ χάρη
τήν ἀμμουδιά φιλεῖ.

Ποιός τήν κούνια μας κουνάει
ὄταν εἴμαστε μικράκια;
Ποιός χαμογελᾷ στό πλάι
καί γλυκά μᾶς λέει λογάκια...

προφέρονται σέ μιὰ συλλαβή.

Κάθε τέτοιο συνδυασμό τοῦ **ι, ει, υ, οι** μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν ἢ δίψηφο τόν λέμε **καταχρηστικό δίφθογγο**.

Ἀσκήσεις

1. Νά ἀντιγράψεις τίς παροιμίες καί νά ὑπογραμμίσεις τούς καταχρηστικούς δίφθογγους.

1. Ὅποιος σπέρνει θερίζει.
2. Τῶν φρονίμων τά παιδιά, πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν.
3. Ἀπό τό θέρος ὡς τίς ἐλιές, δέν ἀπολείπουν οἱ δουλειές.
4. Εὐχή γονιοῦ, εὐχή Θεοῦ.

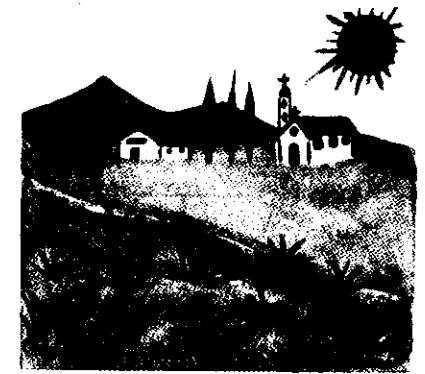
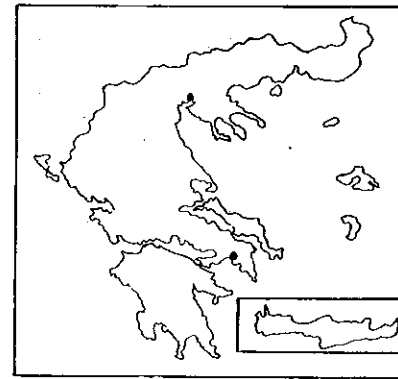
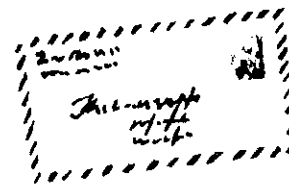
2. Νά αντιγράψεις τὰ αίνίγματα καί νά υπογραμμίσεις τούς καταχρηστικούς διφθόγγους.

1. Χίλιοι μύριοι καλογέροι σ' ἓνα ράσο τυλιγμένοι.
2. Ἄνοιγκλειοῦν οἱ κάμαρες καί χτύπος δέ γρικιέται.
3. Γυάλινος πύργος, τρίχινος φράχτης.
4. Ἔχω ἓνα βαρελάκι, πού ἔχει δύο λογιῶν κρασάκι.

ι	α, ο, ου, ους, ος...
υ	ος, ο, α, ου, ους...
ει	ος, ους, οι, ου, α...
οι	ο, α, οι, ους...

Δύο ὅμοια σύμφωνα

Ἐνα παιδί βλέπει τίς εἰκόνες καί κάνει τίς προτάσεις :

1. Σέ κάθε γράμμα βάζουμε γραμματόσημο.
2. Διατηρεῖτε τή θάλασσα καθαρή.
3. Πατρίδα μας εἶναι ἡ Ἑλλάδα.
4. Τήν Κυριακή πηγαίνουμε στήν ἐκκλησία.

Παρατηρήστε τίς ἀπέναντι λέξεις

γράμμα
γραμματόσημο
θάλασσα
Ἑλλάδα
ἐκκλησία

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δύο όμοια σύμφωνα, πού προφέρονται σάν νά είναι ένα.

Τά πío συνηθισμένα όμοια σύμφωνα είναι :

ββ λλ κκ νν μμ σσ ττ ρρ ππ

Νά καί μερικές λέξεις :

Σάββατο - Ελλάδα - κόκκινος - Πελοπόννησος - γραμμή
γλώσσα - Αττική - θάρος - παπούς

Άσκησης

1. Από τό επόμενο κεφάλαιο του άναγνωστικού σου, γράψε τίς λέξεις πού έχουν δύο όμοια σύμφωνα.

Άφωνα γράμματα

Εύφορη παιδιάδα
Καθαρή άμμος
Ήμέρα Πέμπτη

Ό δάσκαλος κάλεσε ένα παιδί
νά διαβάσει τίς φράσεις πού
είναι γραμμένες στον πίνακα.

Τό παιδί άκούστηκε νά λέει :

Εύφορη παιδιάδα

Καθαρή άμμος

Ήμέρα Πέμπτη

Τά άλλα παιδιά παρατήρησαν ότι
τό υ στό ευ δέν προφέρεται.

Τά παιδιά παρατήρησαν κι έδω
ότι τό ένα από τά δύο όμοια σύμ-
φωνα (μμ) δέν προφέρεται.

Κι έδω παρατήρησαν ότι τό π
δέν προφέρεται.

Τά γράμματα τά όποια σε μερικές λέξεις δέν προ-
φέρονται λέγονται **άφωνα** γράμματα.

Άλλα παραδείγματα

Ή λέξη	εύφορία	προφέρεται	εύφορία
Ή λέξη	Εύβοια	προφέρεται	Εύβοια
Ή λέξη	άλλοϋ	προφέρεται	άλλοϋ
Ή λέξη	πέμπτος	προφέρεται	πέμπτος

Τελικά σύμφωνα (ς) (ν)

Είμαι τό σίγμα (σ) καί μέ γνωρίζετε. Μέ
βρίσκετε στην αρχή καί στη μέση τών
λέξεων.

...έλα πεταλουνδίτσα μου
στάσου νά σε τσακώσω,
δέ θά σου τσαλακώσω
καθόλου τά φτερά.

Κι ἐγὼ εἶμαι σίγμα (ς) καὶ μέ γνωρίζετε.
Ἐμένα μέ βρίσκετε στό τέλος τῶν λέξεων.
Γι' αὐτό μέ λένε **τελικό σίγμα**.

*Ἐνας κόκορας ὀλάσπρος
μέ ψηλό λειοί
καμαρώνει καί φουσκώνει
καί λιλιά φορεῖ...*

Εἶμαι τό νί (ν) καὶ μέ γνωρίζετε. Ἐμένα μέ
βρίσκετε στήν ἀρχή, στή μέση καί στό τέ-
λος τῶν λέξεων. Ὅταν εἶμαι στό τέλος μέ
λένε **τελικό**.

*Ποτέ δέ θά πειράξω
τά ζῶα τά καημένα
μήν τάχα σάν κι ἐμένα
κι ἐκεῖνα δέν πονοῦν;*

*Σά δέ μιλοῦν ἐκεῖνα
κι ὁ λόγος ἄν τούς λείπει
μήπως δέ νιώθουν λύπη,
δέ νιώθουν καί χαρά;*

Ἀσκήσεις

1. Ἀπό τό μάθημά σου νά βρεῖς καί νά γράψεις μερικές λέξεις
πού ἔχουν τά τελικά σύμφωνα (ς) (ν).

Δίψηφα φωνήεντα

*Χειμῶνας! Ἡ κυ-
ρα - Μαριώ, ἡ ἀλεπού,
δέ βρίσκει πιά φαγητό
στό βουνό. Κατεβαίνει
λοιπόν κάτω στό χω-
ριό. Μύρισε γιά κοτέ-
τσι, ξαναμύρισε. Νά,
πρός τά δῶ εἶναι τό
κοτέτσι. Προσεχτικά ξεκίνησε γιά κεῖ. Ἐνωθε ἀπέραντη
εὐτυχία στή σκέψη, πῶς ἀπόψε δέ θά κοιμηθεῖ νηστική.
Αὐτή καί τό μικρό ἀλεπουδάκι πού ἔχει υἱοθετήσει. Ἦταν,
βλέπετε, αἰσθηματική ἀλεπού ἡ κυρα - Μαριώ. Μά ὁ μοῦρ-
γος κάτι μυρίστηκε. Γάβγισε θυμωμένα. Τό ἔβαλε στά πό-
δια ἡ κυρα - Μαριώ. «Ἀῆριο θά ξανάρθω» ἔδωσε κουράγιο
στόν ἑαυτό της. Ἐδλογημένο καλοκαίρι, πότε θά ἔρθεις
πάλι!*

Ὅπως βλέπουμε στό κείμενο :

Τά δίψηφα φωνήεντα

α	ι
---	---

 προφέρονται σάν ἕνας φθόγγος

ε

ε	ι
---	---

Τά δίψηφα φωνήεντα

ο	ι
---	---

 προφέρονται σάν ἕνας φθόγγος

ι

υ	ι
---	---

Τά δίψηφα φωνήεντα ο υ προφέρονται σάν ἕνας φθόγγος

ου

Τά 5 ζευγάρια ἀπό φωνήεντα : **αι, ει, οι, υι, ου** λέ-
γονται **δίψηφα φωνήεντα**, γιατί τό καθένα ἔχει δύο
γράμματα (δύο ψηφία), προφέρονται ὁμως σάν ἕνας
φθόγγος.

- Τά δίψηφα φωνήεντα είναι μακρόχρονα.
- Τό αι και τό οι στό τέλος τής λέξης είναι βραχύχρονα.

Άσκησης

1. Νά αντιγράψεις τά αίνιγματα και νά βάλεις γραμμή κάτω από τά δίψηφα φωνήεντα.

Στέκομαι, όταν στέκεσαι.
Κινοῦμαι, όταν κινεῖσαι.
Ἄδύνατο νά εἶμαι ἐκεῖ,
ὅπου ἐσύ δέν εἶσαι.

Ἕνα ζευγάρι περιστέρια,
πού ζοῦνε χωριστά.
Πετοῦν ὡς τά οὐράνια
χωρίς νά βγαίνουν ἀπό τή φωλιά.

Οἱ συνδυασμοί αυ ευ

Ὅπως βλέπουμε στό προηγούμενο κείμενο :

Τά δύο φωνήεντα **α υ** προφέρονται σάν **αφ** → *Αὐτή*
αβ → *Αὔριο*

Τά δύο φωνήεντα **ε υ** προφέρονται σάν **εφ** → *εὐτυχία*
εβ → *Εὐλογημένο*

Τά δίψηφα φωνήεντα **αι** καί **οι** ἔχουν διπλή προφορά.

Άσκησης

1. Στό κείμενο πού διάβασες νά βρεῖς τίς λέξεις πού περιέχουν τούς συνδυασμούς **αι**, **οι** καί νά τίς γράψεις στό τετράδιό σου.
2. Στό ἴδιο κείμενο νά βρεῖς τίς λέξεις πού περιέχουν τά δίψηφα φωνήεντα καί νά τίς γράψεις στό τετράδιό σου.

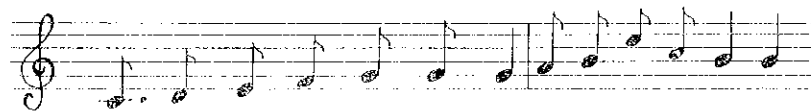
Οἱ συλλαβές

Πα-να-θη-να-ῖ-κός
ὀ-μά-δα ὀ-μά-δα
Ζή-τω

Ὁ-λυ-μπι-α-κός
Σᾶς-νι-κή-σα-με
Ζή-τω

Πολλές φορές στά γραπτά μας, στίς συζητήσεις μας, στά παιχνίδια μας καί στά τηλεφωνήματά μας λέμε τίς λέξεις κομματιαστά, γιά νά τίς ἀκούσει καλύτερα ὁ συνομιλητής μας.

Τά παι-δά-κια- ἤρ-θα-νε στό σχο-λειό καί πά-λι

Κι ὁ μουσικός βάζει τίς λέξεις κομματιαστά κάτω ἀπό τίς νότες.

Τό κομμάτι τής λέξης πού γίνεται ἀπό

ένα φωνῆεν
ένα δίψηφο φωνῆεν
ένα δίφθογγο
ένα συνδυασμό **αι**, **οι**

μαζί μέ ένα ἢ περισσότερα σύμφωνα

λέγεται **συλλαβή**

Ἀνάλογα μέ τά κομμάτια (συλλαβές) πού κάνουμε τή λέξη ἔχουμε :

1. Λέξεις μέ μιά συλλαβή καί τίς λέμε : **μονοσύλλαβες (Μ)**
2. Λέξεις μέ δύο συλλαβές καί τίς λέμε : **δισύλλαβες (Δ)**
3. Λέξεις μέ τρεῖς συλλαβές καί τίς λέμε : **τρिसύλλαβες (Τ)**
4. Λέξεις μέ περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές καί τίς λέμε : **πολυσύλλαβες (Π)**

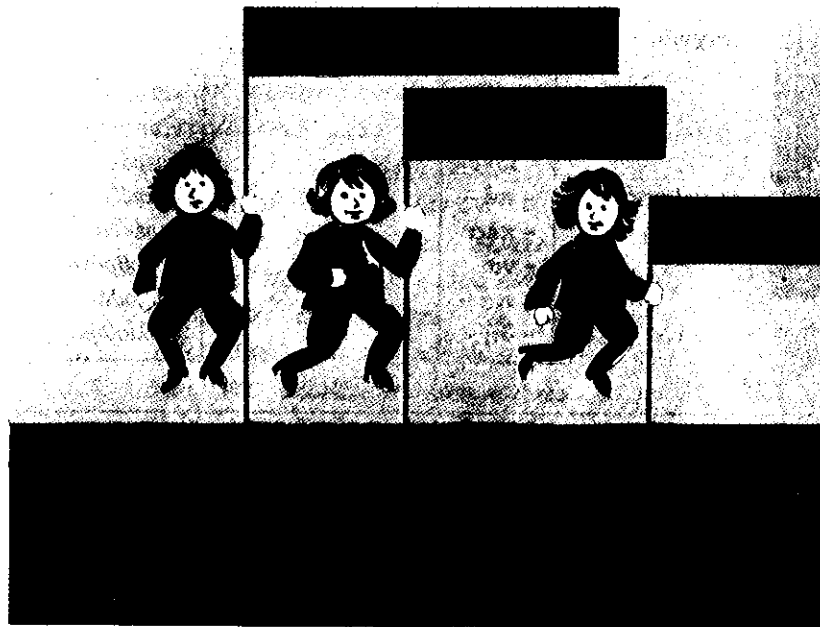
Ἀσκήσεις

1. Νά γράψεις τίς παρακάτω λέξεις καί νά βρεῖς πόσες συλλαβές ἔχει καθεμιά βάζοντας δίπλα ἕνα ἀπό τά γράμματα **Μ Δ Τ Π**.

πίνακας (Τ). μολύβι ( ). τετράδιο ( ). τσάντα ( ).
κασετίνα ( ). ἔδρα ( ). ναί ( ). ὄχι ( ).
πάτωμα ( ). χάρτης ( ). σχολεῖο ( ). σπίτι ( ).
δρόμος ( ). μαγαζί ( ). γραφεῖο ( ). κατάστημα ( ).
τραπεζομάντιλο ( ). ταχυδρομεῖο ( ). λεωφορεῖο ( ).

Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα

1. Ἡ τελευταία συλλαβή σέ μιά λέξη λέγεται **λήγουσα**.
2. Ἡ συλλαβή πού εἶναι πρῖν ἀπό τή λήγουσα λέγεται **παραλήγουσα**.
3. Ἡ συλλαβή πού εἶναι πρῖν ἀπό τήν παραλήγουσα λέγεται **προπαραλήγουσα**.

Ἀσκήσεις

1. Νά ὀνομάσεις τίς ὑπογραμμισμένες συλλαβές στίς παρακάτω λέξεις :

καρύδι, φουντούκι, μύγδαλο, φυστίκι, ρεβύθι, φασόλι, άρακάς, φακή, πόδι, κεφάλι, μέση, δάχτυλο.

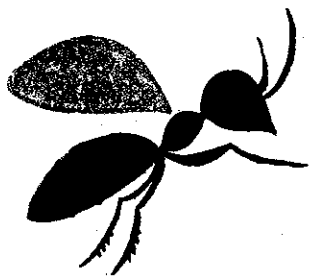
2. Παιχνίδι

Νά ονομάσεις
τή συλλαβή

- πές
- λά -
κρε -
- πέ -
- κλα
- να
πά -
- θή -

στη λέξη

καναπές
ντουλάπα
κρεβάτι
τραπέζι
καρέκλα
πολυθρόνα
πάτωμα
βιβλιοθήκη

Συλλαβισμός

Λις περισσότερες πόρεις έχουν τοποθετηθεί φανάρια. Ο Λεαμάτης και ο Γρηγόρης. Έτσι τὰ έχουν ονομάσει.

Ο Λεαμάτης είναι ο κόκκινος άνθρωπος και είναι σε στάση προσοχής. Δείχνει τον κίνδυνο και δά πρέπει να περιμένετε στο πεζοδρόμιο μέχρι να φανεί ο Γρηγόρης.

Ο Γρηγόρης είναι ο πράσινος άνθρωπος και είναι σε στάση βαδίσματος. Δείχνει ότι μπορείτε ελεύθερα να περάσετε από τὸ ἐνα πεζοδρόμιο στο ἄλλο.

Προσοχή. Δέ στενομάστε στο ὄσο-ετρωμα.

Όταν γράφουμε παρουσιάζεται συχνά ἡ ἀνάγκη νά ἀλλάξουμε γραμμή, χωρίς νά ἔχει τελειώσει μιὰ λέξη. Εἴμαστε τότε ὑποχρεωμένοι νά χωρίσουμε τή λέξη στά δύο. Θά τή χωρίσουμε ὄχι ὅπου τύχει, ἀλλά ἐκεῖ πού τελειώνει μιὰ συλλαβή. Γι' αὐτό πρέπει νά ξέρουμε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σέ συλλαβές.

Παρατήρησε τίς λέξεις στό 1, 2, 3, 4, 5, 6, πού ὅλες εἶναι παρμένες ἀπό τό κείμενο πού διαβάσαμε.

ξ - χουν 1 ξ - να πε - ριμένετε	ξ - τσι 2 βαδί - σματος μέ - χρι	κόκ - κινος 3 κίν - δυνο
όδó - στρωμα 4	άν - θρωπος 5	έλεύ - θερα 6

Από τὰ παραδείγματα αυτά βγάζουμε τούς παρακάτω κανόνες συλλαβισμού.

Κανόνες του συλλαβισμού

- Ένα σύμφωνο ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζεται με το δεύτερο φωνήεν
Π.χ. ξ - χουν ξ - να πε - ριμένετε
- Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν, όταν αρχίζει από αυτά λέξη ελληνική. Π.χ. ξ - τσι (τσιμπώ) μέ - χρι (χεῖμα)
- Άλλιώς, χωρίζονται και το πρώτο σύμφωνο πάει με το προηγούμενο φωνήεν, το δεύτερο με το ακόλουθο.
Π.χ. κόκ - κινος κίν - δυνος
- Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν, όταν αρχίζει ελληνική λέξη από αυτά ή τὰ δύο πρώτα.
Π.χ. οδό - στρωμα (στρώνω, στρατιώτης)
- Άλλιώς, χωρίζονται και το πρώτο σύμφωνο πάει με το προηγούμενο φωνήεν, τὰ άλλα με το ακόλουθο.
Π.χ. άν - θρωπος
- Τὰ δίψηφα φωνήεντα αι, ει, υι, ου, αυ, ευ, και οί δίφθογοι αη, αϊ, εϊ, ση, οϊ, ιά, ειά, ιου,.... δέ χωρίζονται στο συλλαβισμό.

Π.χ. έλεύ-θερα, ει-ναι, ναύ-της, πιά-νω, άη-δόνι, δου-λειά, χái-δεμα, γαϊ-τανάκι

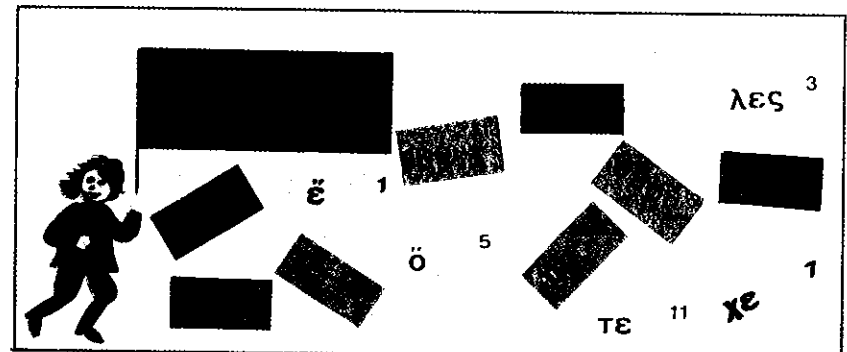
Άσκησης

- Πολλές λέξεις στη σημερινή σου ανάγνωση είναι χωρισμένες στα δύο εκεί που αλλάζει ή γραμμή. Αντίγραψε τίς λέξεις όπως είναι και δικαιολόγησε με ποιό κανόνα έγινε τό χώρισμα.
- Τήν ίδια έργασία νά κάμεις και στο μάθημα τής Ιστορίας, τής Φυσικής και τών Θρησκευτικών.

Μακρόχρονες και βραχύχρονες συλλαβές OXI

- Ποιά είναι τὰ μακρόχρονα φωνήεντα;
- Ποιά είναι τὰ βραχύχρονα φωνήεντα;
Παρατήρησε τίς παρακάτω λέξεις.

φωνή ζώνη ζητώ πηδῶ ζωή τρώγω

OXI

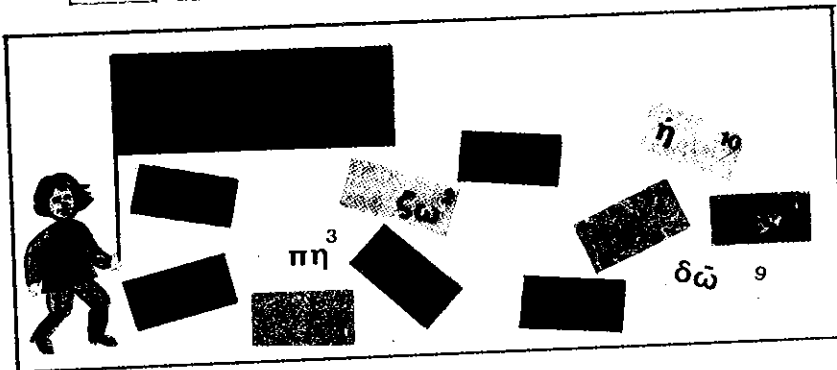
Μακρόχρονη είναι μιά συλλαβή πού έχει μακρόχρονο φωνήεν.

Μακρόχρονη είναι καί ή συλλαβή πού έχει δίψηφο φωνήεν αι, ει, οι, υι, ου καί τούς συνδυασμούς αυ, ευ.

Άσκήσεις

1. Ποιά λέξη γίνεται μέ τίς συλλαβές: 5-1; 2-10; 3-9; 7-12; 4-6; 11-8;

Παρατήρησε κι αυτές τίς λέξεις.

Βραχύχρονη είναι μιά συλλαβή πού έχει βραχύχρονο φωνήεν.

Βραχύχρονη είναι καί ή τελευταία συλλαβή σέ κάθε λέξη πού περιέχει τά δίψηφα φωνήεντα αι καί οι.

Άσκήσεις

1. Ποιά λέξη γίνεται μέ τίς συλλαβές : 6 - 10; 9 - 12; 13-8; 1 - 7 + 11; 2 - 4;

Οί τόνοι OXI

Περπατώντας στους δρόμους βλέπουμε τά παρακάτω σήματα

Παρατηρώντας τίς λέξεις τής εικόνας, βλέπουμε ότι έχουν πάνω τους κάτι σημαδάκια, πού τά λέμε **τόνους**.

Οί τόνοι είναι δύο: ή **όξεία** (´) καί ή **περισπωμένη** (˘)

• **Τίς συλλαβές πού έχουν τόνο τίς προφέρουμε πιό δυνατά.**

1. Όταν ή συλλαβή πού τονίζεται έχει δίψηφο φωνήεν (αι, ει, οι, ου, υι, αυ, ευ) ό τόνος πηγαίνει στό δεύτερο φωνήεν (παράδειγμα : Πορεία).
2. Σέ λέξη πού γράφεται μέ κεφαλαία δέ βάζουμε τόνο (παράδειγμα: ΤΗΛΕΦΩΝΟ, ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΙΝΔΥΝΟΣ).

Άσκήσεις

1. Βάλε τόνο (~~όξεϊα~~) στις λέξεις :

άνεβαινω, πηγαινω, παιρνω, χειλη, παππους, δευτερος, καλοκαιρι, κουνια, οδτε, κουλουρι, ανοιγω, φαινομαι, γραμμα, βιβλιο, μαθητης, αγορι, μαθημα, μητερα.

2. Βάλε τόνο (περισπωμένη) στις λέξεις :

νηπιαγωγείο, λεωφορείο, σχολείο, εκεί, άσφαλως, ώραία, έδω, μπορεί, πεινω, τελευταίος, σπουδαιος, έμεις, έσεις, ξεχνω, μιλω, πρωτα, ρωτω, άπαντω.

3. Νά βρείς από τό άναγνωστικό σου πέντε λέξεις πού νά περιέχουν δίψηφο φωνήεν και νά παίρνουν όξεϊα και άλλες πέντε πού νά παίρνουν περισπωμένη.

Όνομασία τών λέξεων από τόν τόνο τους

Η όξεϊα και ή περισπωμένη, ανάλογα μέ τή συλλαβή πού τονίζουν, δίνουν ένα ιδιαίτερο όνομα στις διάφορες λέξεις. Παρατήρησε τίς παρακάτω πέντε ομάδες από λέξεις. Όλες οί λέξεις κάθε ομάδας έχουν ένα κοινό γνώρισμα.

λήγουσα	παραλήγουσα	προπαραλήγουσα	λήγουσα	παραλήγουσα
ναυτικός	μαντίλι	τρέξιμο	περπατώ	δώρο
μηχανή	τραπέζι	γρήγορα	τραβώ	μήλο
ουρανός	άλάτι	παίζουμε	χτυπώ	κήπος
δυνατός	πιπέρι	Σόλωνος	σταματώ	σώμα
κυνηγός	κλειδώνω	Νέστορας	φυσώ	ροόχο
Θεσσαλός	αρχίζω	πρόσωπο	άγαπώ	τοιχος

A ομάδα   B ομάδα   Γ ομάδα   Δ ομάδα   E ομάδα

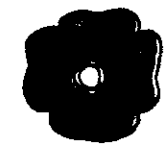
A ομάδα : Οί λέξεις ^{των/ων} παίρνουν ~~όξεϊα~~ στή λήγουσα και λέγονται **Όξεύτονες**.

B ομάδα : Οί λέξεις ^{των/ων} παίρνουν ~~όξεϊα~~ στήν παραλήγουσα και λέγονται **Παροξύτονες**.

Γ ομάδα : Οί λέξεις ^{των/ων} παίρνουν ~~όξεϊα~~ στήν προπαραλήγουσα και λέγονται **Προπαροξύτονες**.

~~Δ ομάδα : Οί λέξεις παίρνουν περισπωμένη στή λήγουσα και λέγονται Περισπόμενες.~~

~~E ομάδα : Οί λέξεις παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα και λέγονται Προπερισπόμενες.~~

Άσκήσεις

1. Χάραξε στό τετράδιό σου ^{πέντε} στήλες και γράψε από τό μάθημά σου πέντε λέξεις για κάθε ομάδα.

2. Γράψε τό παρακάτω ποίημα και νά ονομάσεις κάθε λέξη ανάλογα μέ τόν τόνο της.

. Τό σκαλί τό τελευταίο,   . Τό σκαλί τό παραπάνω
 έγώ λήγουσα τό λέω.   παραλήγουσα, χόπ φτάνω.
 . Καί στό τρίτο κάνω στάση,
 στήν προπαραλήγουσα έχω φτάσει.
 P. Καρθαίου.

ΟΧΙ

Κανόνες τονισμού

Κάποτε, λέει ένας μύθος του Αισώπου, ένας λύχνος έφεγγε με τό λιγοστό του λαδάκι. Διαλαλούσε όμως περήφανα ότι λάμπει περισσότερο και από τόν ήλιο. Στο μεταξύ φύσηξε ο άνεμος και ο λύχνος έσβησε. "Ένας άνθρωπος πού ήταν εκεί κοντά τόν άναψε και πάλι και τού ειπε:

— "Ακουσε, λυχνάρι μου, καίγε τό λαδάκι σου, αλλά μή μιλάς. Γιατί έσύ σβήνεις με τό πρώτο φύσημα τού ανέμου, ενώ τό φώς τών άστεριών δέ σβήνει ποτέ!

Παρατήρησε
τις λέξεις

Κάποτε
έφεγγε
περήφανα
φύσηξε
άναψε
φύσημα

λέει
λιγοστό
άπό
τόν
άνέμου
ποτέ
πόνος
γέρος

Σέ ποιά συλλαβή τονίζονται αυτές οι λέξεις;
Τί τόνο παίρνουν;

1 *Η* προπαραλήγουσα παίρνει πάντα όξεία.

Σέ ποιά φωνήεντα πέφτει ο τόνος;
Τί τόνο παίρνουν;

2 *Η* βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντα όξεία.

Αισώπου
σβήνεις
σβήνει

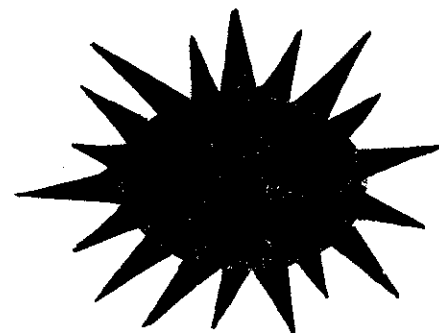
3 *Η* μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει όξεία, όταν ή λήγουσα είναι μακρόχρονη.

Διαλαλούσε
ειπε
καίγε
πρώτο

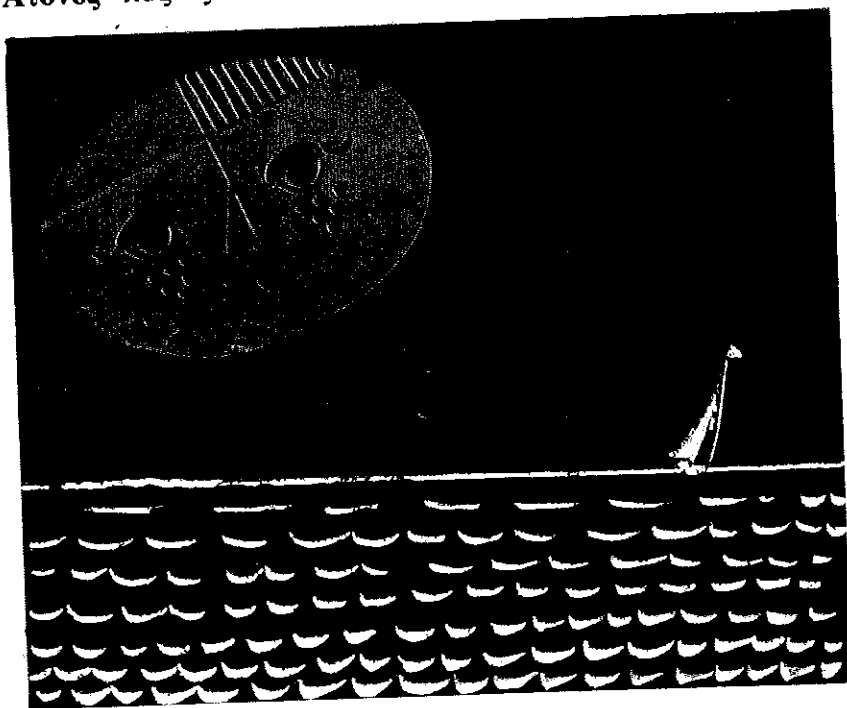
4 *Η* μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, όταν ή λήγουσα είναι βραχύχρονη.

Άσκήσεις

1. Ξεχώρισε 10 λέξεις με όξεία και 10 με περισπωμένη άπό τό σημερινό σου μάθημα και δικαιολόγησε τόν τόνο τους. π.χ. κήπος : ή μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, όταν ή λήγουσα είναι βραχύχρονη (4).

οχι
Άτονες λέξεις

Είμαι ο ήλιος πού σ'αυ φωτίζω και σ'αυ ζεσταίνω.
Είμαι ή θάλασσα πού σ'αυ δροσίζω τό καλοκαίρι.
Είμαστε οι αριθμοί και για να μάς ξέρεις πρέπει να μάθεις
να μετράς ως τό χίλια.

Μέσα σε αυτές τις προτάσεις υπάρχουν οι μονοσύλλαβες λέξεις **ο, ή, οι, ως**, πού δέν παίρνουν τόνο και για αυτό τις λέμε **άτονες** λέξεις.

Άσκησης

οχι Να γράφεις τις παρακάτω λέξεις βάζοντας μπροστά μία από τις άτονες λέξεις.

1	ο
2	ή
3	οι
4	ως

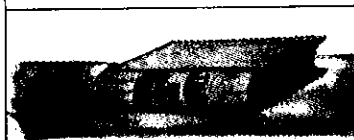
στρατιώτης, θάλασσα, στρατιώτες, αριθμοί, αριθμός, μητέρα, γιαγιά, παππούς, βάρκα, βάρκες, δρόμος, δρόμοι.

2. Να γράφεις από τό αναγνωστικό σου δέκα περιπτώσεις με άτονες λέξεις, μαζί και τις λέξεις πού συνοδεύουν.

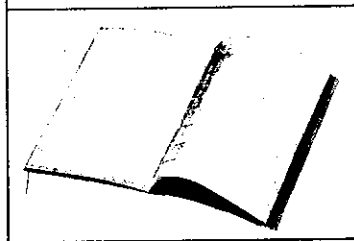
Έγκλιτικές λέξεις

1. Αυτό είναι τό αυτοκίνητό μας.
2. Αυτό είναι τό αυτοκίνητό μας.

3. Αυτό είναι τό βιβλίο μου.
4. Αυτό είναι τό βιβλίο μου.

5. Πάρε τό τετράδιό σου.
6. Πάρε τό τετράδιό σου.

Ή πρόταση **1** έχει πέντε λέξεις, αλλά ή ίδια πρόταση στο **2** διαβάζεται σαν να έχει **τέσσερις** λέξεις.

Ἡ πρόταση 3 ἔχει πέντε λέξεις, ἀλλὰ ἡ ἴδια πρόταση
 στό 4 διαβάζεται σάν νά ἔχει **τέσσερις** λέξεις.
 Ἡ πρόταση 5 ἔχει τέσσερις λέξεις, ἀλλὰ ἡ ἴδια πρόταση
 στό 6 διαβάζεται σάν νά ἔχει **τρῆς** λέξεις.

Αὐτό γίνεται γιατί στίς προτάσεις 2 4 6 οἱ λέξεις
μᾶς, μοῦ, σοῦ, προφέρονται τόσο στενά ἐνωμένες μέ τήν
 προηγούμενη λέξη, πού ὁ τόνος τους χάνεται (π.χ. βιβλίο
 μου) ἢ ἀκούεται σάν δεύτερος τόνος στή λήγουσα τῆς προ-
 ηγούμενης λέξης (π.χ. αὐτοκίνητό μας, τετράδιό σου).

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόν τόνο τους
 ἢ πού τόν ἀνεβάζουν στή λήγουσα τῆς προηγούμε-
 νης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικές**.

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις **μοῦ, μέ, μᾶς, σοῦ, σέ, σᾶς, κ.ἄ.**
 εἶναι οἱ συχνότερες ἐγκλιτικές λέξεις.

ΟΧΙ Ασκήσεις

1. Νά τονίσεις τίς παρακάτω φράσεις :
*το τετράδιο μου, το αὐτοκίνητο μας, οἱ προγονοί μας ἢ ὄρεξη
 μου, το ποδήλατο μου, το παραθυρο μας.*
2. Νά γράψεις μερικά παραδείγματα μέ ἐγκλιτικές λέξεις ἀπό
 τήν ἀνάγνωσή σου.

Τά πνεύματα ΟΧΙ

Ἀθηνᾶ 1
ΑΘΗΝΑ

Ἑρμῆς 2
ΕΡΜΗΣ

Ἀπόλλωνας 3
ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ

Ἡφαιστος 4
ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Οὐρανία 5
ΟΥΡΑΝΙΑ

Οἱ λέξεις αὐτές ἐκτός ἀπό τόν τόνο παίρνουν ἐπάνω τους
 κι ἄλλα σημαδάκια πού τά λέμε **πνεύματα**.

Τά πνεύματα εἶναι δύο : ἡ **ψιλή** (´) καί ἡ **δασεία** (ˊ).

1. Ὄταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπό δίψηφο φωνῆεν, τό πνεῦ-
 μα σημειώνεται πάνω στό δεύτερο φωνῆεν. (No. 5)
2. Σέ λέξη πού γράφεται μέ κεφαλαῖα δέ βάζουμε πνεῦ-
 μα οὔτε τόνο. (No. 1 - 5)
3. Ὄταν τό πνεῦμα καί ὁ τόνος πέφτουν στήν ἴδια συλλα-
 βή, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται ἔπειτα ἀπό τό πνεῦμα
 (No. 4) καί ἡ περισπωμένη πάνω ἀπό τό πνεῦμα
 (π.χ. εἶναι)

Ποιές λέξεις παίρνουν δασεία ΟΧΙ

- A. Τό **υ** στήν ἀρχή τῶν λέξεων παίρνει δασεία. (π.χ. *ὕστε-
 ρα, ὕπνος, ὑποβρύχιο, ὑπόστεγο* κ.ἄ.)
- B. Οἱ ἄτονες λέξεις **ὄ, ἤ, οἶ, ὦς**, παίρνουν δασεία.
- B. Τά ἀριθμητικά **ἕνας, ἕξι, ἑπτὰ, ἔντεκα, ἑκατό** παίρ-
 νουν δασεία.

Δασεία παίρνουν και μερικές άλλες λέξεις που αρχίζουν από **A, E, H, I, O, Ω**. Οι πιο συχνές είναι :

- Από Α άγιος, αλάτι, αλώνι, άλωση, άμα, άμάξι, άμαρτία, άπαλός, άπλός, άρπάζω κ.ά.
- Από Ε εβδομος, Έβραϊός, έδρα, Έλένη, έλικας, Έλλη, Έλληνας, ένώνω, έτοιμος, κ.ά.
- Από Η ηλικία, ήλιος, ήμέρα, ήμερος, Ήρα, Ηρακλής, ήρωας, ήσυχος, Ήφαιστος κ.ά.
- Από Ι ιδρώτας, ιερός, ικανός, ίππικό, ιστορία κ.ά.
- Από Ο οδηγός, όδός, όλόκληρος, όλος, ομάδα, όμαλός, Όμηρος, όμοιος, όμως, όπλο, όποιος, όποτε, όπου, όπως, όρίζω, όρμή, όσος, όταν, ότι κ.ά.
- Από Ω ώρα, ώραϊός, ώριμος. ✓

Τά σημεία τής στίξης

Σκέψεις για τήν Πατρίδα.

Ο τόπος όπου γεννήθηκαν οι γονείς μου τά αδέρφια μου και οι φίλοι μου τό σχολείο και ο δάσκαλος ή έκκλησία και ο παπάς όλα αυτά τά λένε πατρίδα τά αγαπās αυτά άμα τά αγαπās αυτά αγαπās τήν πατρίδα σου κάθε παιδί έχει τήν ξεχωριστή τή μικρή του πατρίδα κι όλες οι μικρές κάνουν μιά μεγάλη τήν Έλλάδα.

Διαβάζοντας αυτό τό κείμενο δοκιμάζεις κάποιες δυσκολίες, γιατί νιώθεις πώς κάπου πρέπει νά σταματήσεις για πολύ ή λίγο, κάπου πρέπει νά αλλάξεις τόν τόνο τής φωνής

σου, αλλά δέν ξέρεις ποϋ. Γι' αυτό τά νοήματα δέ βγαίνουν καθαρά. Λοιπόν κάτι λείπει.

Ξαναδιάβασε τώρα τό ίδιο κείμενο και δές τίς αλλαγές.

Σκέψεις για τήν Πατρίδα.

Ο τόπος, όπου γεννήθηκαν οι γονείς μου, τά αδέρφια μου και οι φίλοι μου, τό σχολείο και ο δάσκαλος, ή έκκλησία και ο παπάς, όλα αυτά τά λένε πατρίδα. Τά αγαπās αυτά; Άμα τά αγαπās αυτά, αγαπās τήν πατρίδα σου. Κάθε παιδί έχει τήν ξεχωριστή, τή μικρή του πατρίδα. Κι όλες οι μικρές πατρίδες κάνουν μιά μεγάλη, τήν Έλλάδα.

Τώρα τό κείμενο διαβάζεται εύκολα και τά νοήματα είναι καθαρά, γιατί τά σημαδάκια που μπήκανε σε οδηγούν ποϋ νά σταματήσεις, για πολύ ή λίγο, κι ακόμη πώς νά αλλάξεις τόν τόνο τής φωνής σου.

Τά σημαδάκια αυτά λέγονται **σημεία τής στίξης** και είναι :

Η τελεία (.) Τό κόμμα (,) Τό έρωτηματικό (;) Τό θαυμαστικό (!)

(.) Τελεία σημειώνουμε στό τέλος μιās φράσης που έχει τέλειο νόημα. Έκει σταματά λίγο ή φωνή μας. Μετά από τελεία αρχίζουμε πάντα με κεφαλαίο.

(,) Κόμμα σημειώνουμε εκεί που τελειώνει μιά μικρότερη φράση. Η φωνή μας εδώ κάνει πολύ μικρό σταμάτημα.

(;) Έρωτηματικό σημειώνουμε στό τέλος μιās φράσης που λέμε ή γράφουμε για νά ρωτήσουμε κάτι. Ύστερα από έρωτηματικό αρχίζουμε με κεφαλαίο.

(!) Θαυμαστικό σημειώνουμε ύστερα από φράσεις που

φανερώνουν θαυμάσιμό και χαρά. "Υστερα από θαυμαστικό αρχίζουμε με κεφαλαίο.

Άσκησης

1. Παρατήρησε στο σημερινό σου μάθημα ποῦ και πῶς είναι βαλμένα τά σημεία τῆς στίξης πού ἔμαθες.
2. Ἀντίγραψε τίς παρακάτω προτάσεις, βάζοντας τό σημεῖο τῆς στίξης πού λείπει και κεφαλαίο, ὅπου πρέπει.
  1. Βρήκες σωστά τήν ἀπάντηση
  2. Ἐγώ κάθομαι στό πρῶτο θρανίο
  3. Σήμερα ἔχουμε Ἀνάγνωση Γραμματική Γεωγραφία Μουσική.
  4. Ἐμένα φωνάζεις; ἔρχομαι ἀμέσως.
  5. Τί ὥραϊα λουλούδια ἔχει αὐτός ὁ κῆπος
  6. Βιάζομαι νά τελειώσω γιατί σέ λίγο θά σκοτεινιάσει.
  7. Τόν ἄκουσες; Αὐτός εἶναι ὁ φίλος μου
  8. Πραγματικά, φαίνεται πολύ δυνατός
  9. Εἶναι καλό παιδί. τόν ἀγαπῶ σάν ἀδερφό μου.
  10. Τοῦ φώναξα ἀλλά δέ μέ ἄκουσε.

Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεία

Κάθε δρόμος ἔχει τό δικό του ὄνομα και κάθε σπίτι τό δικό του ἀριθμό. Τούς μονούς ἀριθμούς (1, 3, 5, κτλ.) τούς ἔχουν τά σπίτια πού βρίσκονται στήν ἀριστερή πλευρά τοῦ δρόμου. Τούς ζυγούς ἀριθμούς (2, 4, 6, κτλ.) ἔχουν τά σπίτια πού βρίσκονται στήν ἄλλη πλευρά (τή δεξιά).

Κάθε δέκα χρόνια ἡ Κυβέρνηση κάνει ἀπογραφή (μέτρηση) τοῦ πληθυσμοῦ. Γίνεται ἀκόμη ἀπογραφή τῶν σπι-

τιῶν, τῶν ζώων και τῶν διαφόρων προϊόντων. "Ἐτσι βρίσκουμε πόσο πληθυσμό, πόσα σπίτια, πόσα ζῶα και προϊόντα ὑπάρχουν σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα.

Τά νέα σημαδάκια πού μᾶς βοηθοῦν νά διαβάζουμε σωστά, νά καταλαβαίνουμε τό νόημα και νά χρωματίζουμε τή φωνή μας εἶναι :

Ἡ παρένθεση ( ) τά διαλυτικά (·)

( ) Στήν παρένθεση κλείνουμε τήν ἐπεξήγηση, πού μπορεῖ νά εἶναι λέξη ἢ ἀριθμός.

(·) Τά διαλυτικά σημειώνονται πάνω ἀπό τό ἱ και τό ὕ γιά νά τά προφέρουμε χωριστά ἀπό τά φωνήεντα α, ε, ο, υ, στους συνδυασμούς αἱ, εἶ, οἶ, αὐ, κτλ.

Ἡ λέξη και μπροστά ἀπό φωνῆεν γίνεται μερικές φορές κι χωρίς ἀπόστροφο. Π.χ. Ἐγώ και αὐτός και ὅταν Ἐγώ κι αὐτός κι ὅταν

Τά εἰσαγωγικά « » και ἡ παύλα — εἶναι δυό συνηθισμένα σημαδάκια πού θά βρεῖτε στό ἀναγνωστικό σας. Στά εἰσαγωγικά κλείνουμε τά λόγια ἑνός ἄλλου, ὅταν τά ἀναφέρουμε ὅπως ἀκριβῶς τά εἶπε. Τήν παύλα σημειώνουμε στό διάλογο, γιά νά δείξουμε ὅτι ἀλλάζει τό πρόσωπο πού μιλάει.

Οἱ καλαντάρηδες τελειώνουν τραγουδώντας :

«Σ' αὐτό τό σπίτι πού ἔραμε	— Πῶς σέ λένε;
πέτρα νά μὴ ραῖσει	— Κώστα.
κι ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ	— Πόσο χρονῶν εἶσαι;
χρόνια πολλά νά ζήσει».	— Ἐννιά.

Κλιτές και ἄκλιτες λέξεις

1. Ὁ μαθητής γράφει προσεχτικά.
2. Οἱ μαθητές γράφουν προσεχτικά.
3. Τό βιβλίο βρίσκεται πάνω στό τραπέζι.
4. Τά βιβλία βρίσκονται μέσα στή βιβλιοθήκη.

Α. Πολλές λέξεις στό γραπτό καί στόν προφορικό λόγο δέν ἔχουν πάντα τήν ἴδια μορφή, ἀλλά παίρνουν διάφορες μορφές ἀνάλογα μέ τό νόημα πού θέλουμε νά ἐκφράσουμε, δηλαδή κλίνονται. Αὐτές οἱ λέξεις λέγονται **κλιτές**.

Παράδειγμα μαθητής - μαθητές, βιβλίο - βιβλία,
γράφει - γράφουν, βρίσκεται - βρίσκονται, ὁ - οἱ, τό - τά.

Β. Μερικές λέξεις ὁμως μένουν πάντα οἱ ἴδιες, δηλαδή δέν ἀλλάζουν μορφή. Αὐτές οἱ λέξεις δέν κλίνονται καί λέγονται **ἄκλιτες**.

Παράδειγμα προσεχτικά, πάνω, μέσα.

Ἀσκήσεις

1. Ὑπογράμμισε μιά κλιτή καί μιά ἄκλιτη λέξη σέ καθεμιά ἀπό τίς παρακάτω προτάσεις.
  1. Τό πιάτο βρίσκεται πάνω στό τραπέζι.
  2. Ἡ γάτα κοιμάται κάτω ἀπό τόν καναπέ.
  3. Ἐδῶ ἀρχίζει ὁ μέγας δρόμος.
  4. Τώρα θά φᾶμε κι ἔπειτα θά ἐργαστοῦμε.
  5. Αὔριο εἶναι Κυριακή.

6. Τό σ, νί εἶναι περίπου τρία μέτρα.
7. Αὐτό ὁ φαγητό δέ μοῦ ἀρέσει καθόλου.
8. Τόν βλέπουμε κάπου κάπου.
9. Ὁ χιμῶνας φέτος θά εἶναι βαρῆς.
10. Ἐδχριστῶ, ἐπίσης.

Θέμα, Κατάληξη, Χαρακτήρας

Λέξη	Θέμα	Κατάληξη	Χαρακτήρας
	1	2	3
μαθητής	μαθητῆς	μαθητῆς	μαθητῆς
	μαθητές	μαθητές	μαθητές
βιβλίο	βιβλίου	βιβλίου	βιβλίου
	βιβλία	βιβλία	βιβλία
γράφει	γράφει	γράφει	γράφει
	γράφουν	γράφουν	γράφουν
σημαία	σημαία	σημαία	σημαία
	σημαίες	σημαίες	σημαίες
κουρεῖο	κουρεῖο	κουρεῖο	κουρεῖο
	κουρεῖα	κουρεῖα	κουρεῖα

1. Τό μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πού δέν ἀλλάζει λέγεται **θέμα**.
π.χ. μαθητ- βιβλί- γράφ- σημαί- κουρεῖ-
2. Τό τελευταῖο μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πού ἀλλάζει λέγεται **κατάληξη**.

- π.χ. (-ής -ές) (-ο -α), (-ει -ουν) (-α -ες) (-ο -α)
3. Τό τελευταίο γράμμα ή δίψηφο φωνήεν του θέματος της κλιτικής λέξης λέγεται **χαρακτήρας**.
- π.χ. (-τ-) (-ι-) (-φ-) (-αι-) (-ει-)

Απαντήστε, ό,τι αναφέρεται στο χρόνο και φωτιά
παι τις ερωτήσεις και στις
 'Απαντήστε στις ερωτήσεις

- Τι λέγεται πρόταση;
- Από τί σχηματίζεται μία πρόταση;
- Από τί σχηματίζεται μία λέξη;
- Πόσα είναι τά γράμματα του αλφαβήτου;
- Πόσα και ποιά είναι : τά φωνήεντα; τά σύμφωνα; τά βραχύχρονα φωνήεντα; τά μακρόχρονα φωνήεντα; τά δίχρονα φωνήεντα;
- Πόσα και ποιά είναι : τά δίψηφα φωνήεντα; τά δίψηφα σύμφωνα;
- Πότε δύο φωνήεντα λέγονται δίφθογγοι;
- Ποιοί λέγονται καταχρηστικοί δίφθογγοι;
- Ποιές λέξεις λέγονται : μονοσύλλαβες; δυσύλλαβες; τρισύλλαβες; πολυσύλλαβες;
- Ποιά συλλαβή είναι λήγουσα; παραλήγουσα; προπαραλήγουσα;
- Ποιά συλλαβή λέγεται μακρόχρονη; βραχύχρονη;
- Πόσοι και ποιοί είναι οί τόνοι;
- Τι τόνο παίρνει ή προπαραλήγουσα;
- Τι τόνο παίρνει ή βραχύχρονη συλλαβή;
- Πότε παίρνει όξεία και πότε περισπωμένη ή παραλήγουσα;
- Τι είναι τό αι και τό οι στό τέλος τών λέξεων;
- Ποιές είναι οί άτονες λέξεις;
- Πότε βάζουμε τελεία; κόμμα; ερωτηματικό; θαυμαστικό; παρένθεση; διαλυτικά;
- Ποιές λέξεις λέγονται κλιτές και ποιές άκλιτες;
- Τι λέγεται θέμα; κατάληξη; χαρακτήρας;

ΠΡΟΤΑΣΗ

φθόγγοι

ΑΛΦΑΒΗΤΟ

συλλαβή

ΛΕΞΕΙΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

δίφθογγοι

φωνήεντα

ΣΥΜΦΩΝΑ

τόνοι

ΔΙΨΗΦΑ ΣΥΜΦΩΝΑ

δίψηφα φωνήεντα

κλιτές και άκλιτες λέξεις

ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ

ΘΕΜΑ - ΚΑΤΑΛΗΞΗ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ

σημεία της στίξης

βραχύχρονη συλλαβή

μακρόχρονη συλλαβή

ΔΙΧΡΟΝΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ